

Redaktør Vestergaard kom som nævnt fra Astups vestlige område, hvor flere af slægten den gang fortsat var hjemmehørende. Jeg husker bl.a. Alma Vestergaard, der ofte kom på redaktionen. Hun tog livlig del i den aktuelle debat. Og radikal var hun. Jeg erindrer også Herdis Vestergaard, der var en flot fløjpig på Astrups ungpigehold i gymnastik. Det var omkring 1942-43. Hun blev gift med Lauritz Jensen fra Togegård, en kvik fyr, som jeg kendte så godt. For han var sammen med sin broder, Jens, ofte i sine helt unge år daglejer hos min far, Ottenius Larsen i Skovsmose. Senere blev han som bekendt en førende automobilforhandler i Hjørring.

Jeg havde let ved at få kontakt med familien Vestergaard. Vor fælles landlige udgangspunkt bidrog nok meget hertil. Jeg var selvskreven til at referere de utallige landbomøder, der blev holdt i Hjørring, ikke mindst på Forsamlingsbygningen. Selv kendte jeg fra mine helt unge år bedst til gårdejernes organisation, det landøkonomiske selskab, og så til LS, Landbrugernes Sammenslutning, en organisation, der i kriseårene først i trediveerne kæmpede bravt for bøndernes sag. Deres leder var Knud Bach i Rønde ved Randers. Min far og min onkel, Chr. Larsen, var med på bondetoget til Rønde. Og de to holdt da også Nordjysk Tidende i stedet for Vendsyssel Tidende. Det var min mor sur over, selv om hun beundrede Jens og Valdemar Thomsen fra Koldingegnen, Det frie Folkepartis førende folk. Nordjysk Tidende blev iøvrigt redigeret af en ung sønderjyde, Laust Jensen. Ham kom man til at høre en del mere om i dansk presse. Dog Vestergaard samlede sin interesse omkring en tredje landboorganisation, nemlig husmændenes. Og hvor har jeg dog refereret mange husmandsmøder i de dage. Jeg syntes, at deres talsmænd var lidt fanatiske. I dag kunne vi godt bruge nogle folk af deres støbning til at kæmpe for de danske landbohjem, der helt trues af blive opslugt af landbrugsfabrikker. Hvor er de mange boliger, som trykke skolebørn vendte hjem til i min ungdoms dage, hvor de fandt deres mor på pletten med mad og et gladeligt velkommen, mens de fra marken hørte faderen gå syngende bag ploven? I dag er alt dette en saga blott. Huse og gårde på landet står nu gabende tomme om dagen, om aftenen bebos de så i mange tilfælde af travle byfolk, der lever i en stresset tilværelse og kun har tid til deres børn om søndagen. Hvis de da overhovedet har det. For fritiden er ofte udstykket i tåbelige gøremål, som er inspireret af den moderne pædagogik, og som aldrig levner tid til ingen ting at lave og blot nyde freden og stilheden. Sådan kommer man let til at tænke, når ens erindring går på strejftog i fortiden, her inspireret af gennemlæsningen af nogle af mine landbrugsmøde-referater fra de unge dage på Venstrebladet i Hjørring. Og så er der jo også mange gårde, som i dag slet ikke er beboet. De forvandles efterhånden til ruiner. Der er i vor tid intet tilbage af den stemning, der f.eks kunne komme til udtryk i referater fra udstykningen i Store Vildmose og på herregårdsjordene. Den gang ville Venstrebladets tilhængere skabe tusinder af trygge hjem på landet. Vi var nogle, der var mere betænkelige. Men alligevel var også vor sympati til stede. Sidst, jeg var i Mygdal, hørte jeg, at Asdalgård nu dyrker jordene helt nede i mit sogn. Herremændene på såvel den gamle Asdalgård som på Odden, Bøgsted og Baggesvogn var rene sinker i forhold til vor tids super-producenter derude i barndomsriget.

Ved de mange landbomøder, jeg gik til, bød foreningerne altid den unge, flinke journalist på et traktement. Det var altid surogatkaffe og et stykke wienerbrød, godt tørt, for heller ikke bageren havde mange fedtstoffer at rutte med i disse krigsår. De mange landmænd nød en tilsvarende anretning. Man så den gang ikke en øl eller en vand på bordene. Erstatningkaffen var nok. Til gengæld kostede det heller ikke så meget, vel omkring en krone pr. kuvert. For os unge journalister betød gratis-kaffen ikke så lidt. Vor løn var 50 til 75 kr. pr. måned. Her var det en fordel, at jeg kunne bo hjemme og medbringe madpakke. For dem, der måtte klare det hele selv, var der slet ikke noget at rutte med. Alene et simpelt logi med køkkenadgang slugte en god portion af lønnen. Et pensionat var en drøm for mange.

et blev altså til megen filosofi omkring landbruget. Dette erhverv er centralt i 43 og 44. Det var ikke underligt. Danmark var da ganske skåret fra forsyninger udefra. Derfor gik alle i by og land op i, ogledes høsten artede sig. Jeg kan se af mine skrapbøger fra disse år, at jeg har bygget mange artikler op på rundspørger til landmænd og konsulenter om høst-udsigter. I 1943 tegnede høsten godt. Høst-bebudelserne holdt stik. Også 1944 var i orden hvad udbyttet gik. Misvæksten indtraf tre år senere. Men da var krigen jo forbi. En journalistelev på Venstrebladet fik lov til at skrive om næsten alt, bortset fra den radikale politik, som redaktøren tog sig af. Dog den 29. august var der faktisk kun kommunal-og amtsråds-sagerne tilbage. Så det blev ikke til det helt store. Jeg skrev fra byretten, bl.a. om de mange sortbørs-affærer. Og jeg gik til møder i bl.a. Landskoleforeningen. Hvor sad jeg dog mange aftener i den forening sammen med Chr. Winther fra Vendsyssel Tidende. De grundtvigske uansvinkler betød meget for både det radikale og liberale blad. Da jeg senere, efter nytår 1945, kom til det konservative Hjørring Tidende opdagede jeg, at her betød Grundtvig ikke så meget. På det tidspunkt blev man så sendt til missionsmøder. Fælles for alle blade var nemlig, at vi skulle referere begravelserne. En enkelt dag kunne jeg nå på to-tre referater, hørte som præst og kordegn til den faste stab. Jeg tog meget ud til Halvorsminde Ungdomsskole-møder. Det var en fryd om sommeren, når alle de kønne piger fyldte tilhører-bænkene i skolens aula eller i gymnastiksalen, og hvor forstander Frode Nielsen ikke gav sig for lidt i henseende til det nationale og til vort forhold til tyskerne. Han var en mand, der besang "de norske tilstande". Og et øjeblik tænket Norden lå hans hjerte nær. General E. With var i spidsen i den vægelsen Det frie Nord. Frode fulgte ham i skarpt trav. Og om sommeren opførte lærerstaben, husker jeg, Kaj Munks "Niels Ebbesen" for fuld udblæsning. Det var helt ulovligt. Tyskerne havde jo nedlagt forbud mod dette dramas offentliggørelse såvel i bog som på scene. Jeg kan huske, at jeg straks fik købt et illegalt eksemplar af det uespillet. Det var i det hele taget en spændende tid at leve i. Først, da jeg formulerede denne sætning, skrev jeg "en prægtig tid". Men jeg trak jeg tilbage. Mange vil nemlig nok finde en sådan konstatering lidt ved siden af. Den kan måske misforstås, særligt af dagens unge, der absolut ikke har historiekendskab. Men man var nu opfyldt af en spændende indre spænding, når man sammen med overbibliotekarens yngste søn og boghandlerlærling Arne Wittrup stod i et ildelugtende køkkentretoilet i gården bag boghandler Orla Rossels forretning og diskuterede i gang med at fordele en sending på 100 illegale blade. Det var på så den gang, jeg fik lejlighed til at købe illegale bøger. Bl.a. har jeg stadig præsidentkandidat W. Wilkies bog "Een Verden" stående i min bogskab. Den blev illegalt oversat og trykt herhjemme under besættelsen. Den var også en uskyldigt udseende bog, der hed nogeti retning af "Landbog i vandforsyning". Læste man den, så opdagede man, at den indeholdte en gruopvækkende skildring af det jødiske oprør i gettoen i Warszawa i den polske hovedstad. Mine kammerater og jeg skulle være forsigtige med de illegale blade. I mange firmaer og forretninger var de ikke helt udbredte, når der var for megen illegal litteratur i omløb. På den anden side ville de dog gerne læse det. Jeg kan huske, at Venstrebladets digter, Poul Bendix, der udgav flere poetiske samlinger på disse dage, sammen med mig etablerede det illegale Hjørring-Posten. Det blev ret hurtigt ind. Vi havde ikke kapacitet til at lave det. For den slags blade skulle holdes langt væk fra Markedsgade. Prøvenummeret af den tidlige bladet blev til i Poul Bendix lejlighed under taget på Børsen i Hjørring. Han læste ofte digte op for mig, bl.a. nogle, der var inspireret af Hulda Lütken, som han kendte. På Børsen boede også min gode ven fra Den private Realskole, Poul Kjærholm, som jeg den gang arbejdedes meget sammen med. Fra skolen gik han i praktisk snedkerlære og blev mester i Østergade. Enhver ved, at han endte som en gudbenådet arkitekt, professor på akademiet og guldmedaljemodtager. Han døde alt for ung. Det begræder jeg. Et godt minde fra det mørklagte Hjørring.

Det var altså venner fra helt andre kredse end dem, jeg i min barndom og ungdom havde færdedes imellem, som efterhånden dukkede op. Det begyndte som omtalt allerede på skolen i Hjørring, hvor jeg gik i en såkaldt forberedelsesklasse med henblik på en læreruddannelse på seminariet i Ranum. Jeg startede pr. september 1942, og der gik ikke lang tid, inden jeg indså, at det med lærergerning og pædagogik absolut ikke var noget for mig. Dog betød opholdet på realskolen, at jeg blev indført i en bymæssigt præget bane. Indtil skolestarten havde jeg talt dialekt og sagt "a". Jeg fik det rigsdanske bragt frem i forgrunden. Så det første sprog, jeg faktisk lærte mig selv, var dansk. Senere fik jeg så ved selvstudium lært mig tysk og engelsk, dog bedst på læse- og taleområdet, mindre i den skriftlige sektor. Det var dog alt det, jeg kunne have gavn af i min senere journalistiske tilværelse. Jeg holdt mig fra skolestarten i Hjørring hele tiden til det rigsdanske, benyttede aldrig mere vendelbodialekten. Jeg havde nok at lære og huske på alligevel. Det ville have været umuligt at placere mig i de borgerkredse, jeg kom ind i, uden det "pæne sprog". Det, jeg her pointerer, kunne dog godt volde kvaler, når jeg kom hjem til Mygdal og sagde "jeg". Nogle syntes vist, at jeg var ikke så lidt snobbet. Det havde vel også relation til min tilknytning til De Konservative, hvor jeg jo allerede fra 1942 havde været KU-medlem og hurtigt kom ind i Hjørring KU.s bestyrelse. Endte som formand for foreningen kort efter krigens afslutning. De var alle den gang ude på landet orienteret i retning af partiet Venstre. Dog med radikale og socialdemokratiske undtagelser. Men en konservativ var noget helt nyt. I Mygdal kendte de kun en enkelt vælger, der stemte konservativt, og det var proprietær Holmen fra Store Kobbersholt. Så det vakte opsigt, da jeg slog C-plakater op på fars ladeport i fyrrerne. Mor og far var dog ikke så kede af det. Efter krigen mødte de op i en konservativ forsamling, da Christmas Møller efter hjemkomsten talte på Hotel du Nord i Hjørring. Og mors stemme fik partiet da også. Far vendte nok tilbage til Venstre efter udlændighedsårene hos LS Og Det frie Folkeparti.

Et år efter min skolestart i Hjørring var jeg så journalistelev på Venstrebladet. Grundlæggende havde jeg kun min folkeskolegang på Mygdal søndre Skole, der var treklasser og stråttæt til sidst i trediveerne, at holde mig til, selv om Halvorsminde-opholdet i 1941-42 og halvåret på realskolen nok kom til at betyde mere, end jeg da umiddelbart kunne indse. Det var iøvrigt ikke fra min egen folkeskole, men fra Mygdal nordre Skole, at jeg fik den gode anbefaling, der skaffede mig ind på Venstrebladet. Kontorchefen på bladet troede, at jeg kom den nordre skole. Han ringede derfor gamle lærer Jensen op, og han gav mig alle tiders anbefaling, skønt han faktisk ikke kendte mig. Derimod var han en ven af min mors slægt fra Stenshede, og han og min bedstefar var trofaste støtter for folketingsmand Jens Sørensen Vanggaard. Mor var elev fra nordre skole, nemlig hos Jensens forgænger. Årtier længere tilbage var Venstrehøvdingen ~~Mads~~ Madsen-Mygdal lærer på denne skole, og hans søn, Th. Madsen-Mygdal, den senere statsminister, elev fra skolen. Sønnen blev Venstres store leder i tyverne. Faderen fulgte rebellerne ind i Det radikale Venstre efter splittelsen i 1905. Han blev bl.a. skuffet over, at Venstre efter systemskiftet i 1901 ikke gjorde ham til kongeudnævnt landstingsmand. Iøvrigt blev mange af Vendsyssels moderate venstrefolk til glødende rebeller. De tog springet fra Claus Berntsen til Hørup og Zahle. Min bedstefar, Chr. Christiansen, forblev en beundrer af Claus. Ja, sådan blev han på næsten familiær måde benævnt. I. C. Christensen havde ikke samme position i vore kredse. Claus og de andre moderate, der sluttede aftale med Højre i 1894, var i realiteten i mange henseender konservative. Og det var Sørensen Vanggaard og min bedstefar også. På Venstrebladet sagde de til mig, at lærer Jensens anbefaling blev udslaggivende for min ansættelse. Tak til den stolte gamle lærer fra Mygdal. Senere, da han flyttede til Hjørring, hilste jeg næsten hver dag på ham under hans ture i byen.

Jeg står ikke alene i taknemmelighedsgæld til lærer Jensen. Senere hen hjalp andre mig på vej. Det var jo i mesterlærens tid. Journalistakademiet kendte vi intet til. Derfor kunne en ung som jeg uden eksamen arbejde sig fremad, og den gamle uddannelse på selve bladene betød, at vi journalister blev meget forskellige, udnyttede vore evner og anlæg i den retning, vi ønskede at gå. Der var ingen standardisering som i dag. Jeg tror, at mesterlæren var en stor fordel for de almindelige dagblade, der opererede i gulvhøjde, levede af de jævne nyheder. Den arrogance, der nu i en vis udstrækning er til stede overfor lokaljournalistik, kendte vi ikke til. Nu vil mange af de unge lave afslørende reportage, selv om der intet er at afsløre. Jeg føler, at den unge redaktør af i dag vil leve op til de præstationer, som Washington Post-medarbejderne udviste i Nixon-sagen. Den rene tåbelighed. Journalister på lokalblade skal stadig skrive om det, der interesserer Maren i Kjæret, selv om nævnte dame i dag nok er flyttet ind til et plejehjem i kommunens centerby. Vestergaard senior lærte mig meget, og det gjorde senere hen også redaktionsledelsen på Hjørring Amtstidende, ikke mindst redaktør Sv. Gjedsig. På Venstrebladet var der en meget dygtig, ældre maskinsætter, Christensen hed han, og han var guld værd for mig. Han satte mig ind i den sætte- og trykkerimæssige side på et bladforetagende. Jeg leverede til at begynde håndskrevne manuskripter til sætteriet, idet jeg endnu ikke kunne beherske en skrivemaskine på tilstrækkelig professionel måde. Sætteren kunne klare alle mine kragetæer, og resultatet blev de nydeligste artikler med alle kommaer og andre tegn på rette plads. Han var en guttemand, og han var i højt humør, når han berettede om sin søn, der havde gjort en flot karriere i bladverdenen. I de dage var der mange bladfolk, der leverede håndskrevne manuskripter, også redaktør Vestergaard. Den kendteste journalist, der kun skrev i hånden, var redaktør Franz von Jessen, Berlingske Tidende, tidligere Nationaltidende. Han var dog en gammel mand, da jeg tog fat. Efter et halvt år fik jeg lært at håndtere bladets store Olympia skrivemaskine. Og man skulle være hurtig på tasterne for at klare nedskrivningen af det, der gennem redaktionsradioen blev dikteret til os i løbet af morgen- og formiddagstimerne. Venstrebladet modtog udsendelser fra Ritzau og den radikale pressetjeneste. Værst var det, når klasselotteriets store tal skulle udskrives. Tal ned til 500 kr. dikteredes to gange, 500-tallene kun en enkelt gang. Disse vigtige tal skulle jo med i avisen på udtrækningsdagen. Næste dag fik vi så alle de øvrige tal "I bly" fra København. Det var ikke morsomt, hvis der oprådte et forkert tal i avisen og en vinder var begyndt at bruge af pengene. Vi udsendte dog dette talmateriale med forbehold over for fejl.

En journalist, der kom til at betyde meget for mig, var Chr. Winther fra Vendsyssel Tidende. Næsten hver formiddag, når vi var sammen til pressemøderne på politistationen i Jernbanegade, lavede han efterkritik på gårsdagens arbejder i Venstrebladet og Hjørring Amtstidende. Den, der repræsenterede det konservative blad, var en ung mand, der hed Bendt Eilertsen. Han var født ind i bladverdenen, da hans far var redaktionssekretær på Frederikshavns Avis. Senere blev Eilertsen ejer og leder af avisen i Frederikshavn. Chr. Winther flyttede til radioen, og jeg traf ham igen, da jeg sad på Hærens Pressetjeneste. Han ringede til mig om morgenen for at få nyheder til Pressens Radioavis. Senere blev han jo landskendt som korrespondent for Danmarks Radio i USA. Sidst under besættelsen forsvandt Chr. Winther pludselig. Han gik under jorden, som man sagde. Han dukkede frem den 5. maj som en af lederne i modstansbevægelsen i Hjørring. Han var så vigtig en person, at Zonens berømte ambulanceflyver blev stillet til hans rådighed, når han skulle til nogle af frihedsbevægelsens møder andet sted i landet. I politiarbejdet blev han afløst af en helt grøn journalist, Sv. Thorsen, som jeg blev gode venner med. Han endte som redaktør på Vendsyssel Tidende. Hans senere kone var fra Bjergby. Hende fulgtes jeg ofte med på hjemturen.

Af dette vil man forstå, at politireportagen var noget centralt i den lokale bladtilværelse i krigens Hjørring. Efter at have afskrevet radio-telegrammer fra Ritzau og Den radikale Pressetjeneste og at have modtaget telefonater fra bladets meddelere rundt om i sognene, så den lands- og landsdelsmæssige side af sagen var i orden, gik turen til politistationen i Jernbanegade, hvor der indsamledes kriminelle og politimæssige nyheder hos kriminalpolitiets leder, hos anklagemyndigheden, hos politimesteren og hos vagthavende ordensbetjent samt hos menige kriminalbetjente, der også gerne måtte udtale sig til pressen. Retssalen lå i bagbygningen til politigården, og her sad vi ofte i et par timer for at få en "god retssag" med hjem. Vi, dvs. journalisterne fra alle byens fire blade, der i fællesskab optrådte ved disse pressemøder, så politifolkene og andre ikke skulle generes flere gange end højst nødvendigt. Der var dog et meget stort informations-beredskab fra alle sider i politi- og retsbygningen. Og besættelsen havde givet et større fællesskab mellem myndighederne og pressen end tidligere. Der indledtes som ofte med en udveksling af nyheder om krigens gang og besættelsens lokale tildragelser. De sidste angik tyskerne og kunne ikke skrives, men en information til begge sider gav en grundlæggende forståelse af det, der var sket, og var på vej til at ske. Når man kom hjem på bladet blev disse oplysninger givet videre på redaktionen. Jeg kan huske mange af de kommentarer, som blev givet af politifolk og journalister.. Den 6. juni 1944 under pressemødet hos kriminalchefen sagde journalist Chr. Winther, Vendsyssel Tidende; -Det er nu rart at tænke på, at englænderne igen har sat foden på fransk jord. Nyheden om invasionen i Normandiet var da kun to timer gammel. Den første Ritzau-meddelelse kom på redaktionen ved 9-tiden.

Foreteelser med tysk indslag kunne altså ikke skrives i aviserne, bl.a. om færdselsulykker med tysk deltagelse, om de mange fæstningsarbejder, der mange steder gjorde landbrugsarbejde næsten umuligt, bl.a. store pigtrådsspærringer over markerne uden for Hjørring og med "tankgraven" fra Hirtshals til Sæby, der ganske skar mig hjemsovn Mygdal over på tværs, og meget andet af samme karakter. Stof angående rene danske foreteelser af kriminel og retslig tilsnit var der frit slag for, og de sager blev ikke givet for lidt. Navne på implicerede blev nævnt i massevis lige fra en rejst sigtelse, over tiltalen til dommen i retssalen bag politistationmen. Et simpelt tyveri kom straks ved en mistanke eller anholdelse frem i fuldt dagslys med navn og adresse - samt, og ikke mindst vigtigt, også med øgenavn og andet godt. I mine udklip finder jeg en dramatisk beretning om Aksel Christensen, Skallerup, der har fået en dom for beruselse m.v. Han er nævnt med fuld navn og øgenavnet "Skallerups Skræk", idet han mange gange har optrådt generende under fuldskab. Han fik 60 dages ubetinget fængsel, hvor fra dog gik seks dage for udstået varetægtsarrest. I bladene er hans meriter karakteriseret som forbrydelser, og hans gamle mor i Nr. Saltum er også taget med i referatet. Dømte bad nemlig om udsættelse i afsoningen i et par dage, idet han først ville hjem og besøge sin gamle mor. Det gav dommeren med et smil tilladelse til, da, som han sagde, "arresten i øjeblikket er fuld af dømte". Der kunne trækkes i hundredvis af den slags sager frem om tyve, fulderikkere, slagsbrødre, hazardspillere og sortbørsfolk. Navne på dem er nævnt i flæng, og de får fin presseomtale med navn og adresse fra anholdelse over sigtelse til dom, mange gange op til ti omtaler med navn, idet sagens udvikling med diverse tilståelser hen ad vejen heller ikke undgår den opmærksomme journalists skrivekløe. En hazard-klike på mange personer er nævnt fra sigtelse til dom, alle med fuldt navn. Og hvad med stakkels godsejer Horn fra godset Odden. Han er hængt ud med navn og godsejertital i en sag om, at han har forsøgt at smugle en gris om bord i et udenlandsk skib i Hirtshals havn. Ham nævnte journalisterne med stor glæde. Han var nemlig kendt for at være nazist med tæt tilknytning til tyskerne.

Godsejer Horn, Odden Hovedgård, som det den gang hed, var en herre, vi så meget til i Hjørring i krigens seneste år. Ham husker jeg for den vilde hjemkørsel i beruset tilstand fra Hjørring til Odden. Det gik i stor fart og til piskesmæld i den flotte herskabsvogn og med statelige heste forspændt. Og der blev ikke set til politiindgreb mod ham i kørsels-sager. Derimod hans smugleri af en gris og to sække kartofler i Hirtshals havn røg efter opdagelsen direkte som politisag til retten i Hjørring. Det var en kystbetjent i Hirtshals, der opdagede smugleriet. Dels de mystiske pakker med kartofler og dels det levende svins hyl kaldte øvrigheden til havnen. Horn sagde, at forsendelsen skulle til Granå. Men det foregik altså på et tysk skib, der slet ikke sejlede til Granå, hvor politiet ventede, men direkte til Hamburg, hvor leverancen kom den tyske forsyning til gode, men på illegal vis og til tyske privatvenner. De tyske myndigheder ønskede kontrol med eksporten, så rationering m.v. kunne overholdes. Derfor tillod de en dansk retssag af nævnte karakter. Horn så jeg senere efter krigen i retten i Hjørring, tiltalt for værnemagteri m.v. Bedst husker jeg ham den 5. maj om aftenen på politistationen i Hjørring. Han var da blevet anholdt og sad indespærret i kælderen i et lille aflukke, som ellers benyttedes til en politihund. Det målte et par meter på hvert led. Vi journalister blev af frihedskæmpere ført ned i kælderen, og vi fik gennem kikhuller lov til at iagttage de mange anholdte i de snævre regioner. I dag er det helt pinligt at tænke tilbage på. Men den gang var det den store fornøjelse, der langt overgik et tilrejsende teaterselskabs optræden på scenen i du Nords teatersal.

I dag er der jo meget snævre rammer for, hvorledes bladene kan optræde over for sigtede personer. Navnemæssigt set skånes småkriminelle, måske endda i for vid udstrækning, da der ofte kan være en præventiv virkning i navne-nævnelser. I krigens og efterkrigstidens hede år var det helt anderledes. Det var faktisk mange gange op til den jourhavende journalist selv at afgøre navne-sagerne. Og mange gange blev man ved hjemkomsten fra politi og ret afkrævet navne, for de tiltalte, anholdte og dømte skulle frem i fuldt dagslys, så uskyldige ikke kunne blive mistænkt. Derfor sørgede man som ung journalist altid for at have navnene med hjem. Og politiet udleverede dem beredvilligt. Sådan var man den gang. En "forbryder" var og blev en "forbryder". Ud i lyset med ham. Der var ikke alle disse sociale og psykologiske hensyn at tage. Det var den gang, da kriminalsager blev set i sort og hvidt. Og krigens tyveknægte, sortbørshandlere og andre blev vurderet som folk, der brød det nationale fællesskab under besættelsen. Og efter den 5. maj gik det videre i samme bane. I 1945 og 1946 var vi ikke i tvivl om, at en stikker burde henrettes på stedet, og at en lille bondekarl, der efter "regeringens opfordring" og under tryk fra nazistiske foresatte havde meldt sig til Frikorps Danmark, skuldes straffes med flere års fængsel. De helt klare og primitive enkeltsager mod "de små" klaredes hurtigt. Og de fik deres straf. De mere komplicerede foreteelser tog tid, og efterhånden ændrede stemningen sig, så mange af dem, der betegnedes som "store", fik ikke straffe, der svarede til de første domme fra 1945-46. Men dødsstraffen og love med tilbagevirkende kraft kunne man ikke komme uden om at gennemføre lige efter befrielsen. Var det ikke sket, så var der blevet oprør, og så var samlingsregeringen brudt sammen. Jeg kan huske en aften i Hjørring i befrielsessommeren, da modstandsfolk var ophidsede over løsladelse af nogle anholdte. Det var lige på grænsen af et kup, som besindige modstandsledere fik forhindret i yderste øjeblik.

Men indrømmes skal det, at det var spændende år at være ung journalist med fri adgang til begivenhederne både under og efter krigen. Jeg kan huske, at vi i byrådssalen i Hjørring var med til at holde øje med en ung mand i tysk uniform. Han skulle i timevis stå med armene oprejst, sank de sammen, så kom kolben af en frihedskæmper-maskinpistol hurtigt i kontakt med hans albuer.

I det blandede erindringsbillede fra besættelsens sidste år og de første frihedsår, hvorfra foranstående er hentet, er der utallige både alvorlige og humoristiske sager at trække frem, og mine mange udklip fra Vendsyssel Venstreblad og Hjørring Amtstidende giver et broget billede af det, vi skrev om den gang - og vel at mærke måtte skrive om i et land, hvor censuren var gældende fra 9. april til omkring kl. 21.30 fredag den 4. maj, da vi pludselig via telefonen fik meddelelse om, at al censur var ophævet med øjeblikkelig virkning. Og straks derefter blev jeg af redaktør Johs. Thies, amtstidende, sat til at skrive en artikel om feltmarskal Montgomery til offentliggørelse i bladets første frie nummer, der udkom ved middagstid den 5. maj. Jeg nød at løse denne opgave.

Men jeg vil endnu en gang kaste blikket tilbage til 1943 og 1944, da jeg skrev fra venstrebladet. Det vrimler i mine udklipsbøger med beretninger fra retssalen i Hjørring. Der er mange sager om hazardspil og i første række om spillet "Hold på Sekseren", der dyrkedes ivrigt blandt de mange arbejdere, der var ansat hos tyskerne og i tørvemoserne. De tjente mange penge, og lønnen fik hurtigt ben at gå på. Der er således en artikel om en "Hazard-klike", som det hedder i overskriften. De var tiltalt for at have spillet hazard i en barak i Skagen. Ingen tvivl om, at her var der tale om værnemagtsarbejdere. Der blev jo bygget "fæstninger" til den store guldmedalje på Grenen i de år. Og urmager E. M. Nielsen fra Morild er sat under tiltale for at have solgt spritus i sit hjem til "en gruppe mennesker", altså en smugkrosag. Der var blevet taget ågerpriser for de våde varer. To arbejdsmænd fra Hirtshals er nævnt med fuld navn og adresse. De har hver fået 14 dages hæfte for fuldskab og mindre pæn optræden på gaden i Hirtshals i den forbindelse. En arbejdsmand fra Hjørring er også hængt ud med navn og bopæl. Han blev idømt otte måneders ubetinget fængsel for at have stjålet en frakke på Martins Hotel i Jernbanegade i Hjørring. En arbejdsmand fra Hundeleve er anholdt og overført til en arrest i København. Han havde i hovedstaden stjålet to cykler. Og bagefter skulle han til Roskilde, hvor endnu en sag ventede ham. To unge mennesker er af politiet smidt ud af banegårdsrestaurationsen. De blev senere tiltalt for værtshusuorden og idømt en pæn bødestraf. Videre læses et langt referat om arbejdsmand M. Pedersen, der havde bopæl på svendehjemmet i Hjørring. Han fængsledes for et cykeltyveri, og en anden mand var i fedtefadet for senere at have forsøgt at "skrælle" den samme cykel. Det lykkedes dog ikke, da cykeltyv nummer et dukkede op på ny og løb med cyklen. Ret en sag, der viser noget om krigens varemangel og krigens specielle typer af "forbrydelser". Uden gåseøjne blev alle disse sager karakteriseret som forbrydelser, og gerningsmændene var alle forbrydere. Sådan lød det i artiklerne. Dommene var hårde, hvad der var naturligt i en besættelsestids-situation, hvor næsten alle stjalne varer var uerstattelige.

Der var hver dag i bladene masser af omtaler af lovovertrædelser, men de fleste hørte til i småtingsafdelingen. Dog var der også røverier imellem, og en uddeler fra oplandet blev fængslet i en omfattende sag om stjalne rationeringskort, dog han overførtes til København, hvor kortene var stjålet ved et stort kup. Uddeleren havde altså optrådt som hælter og opkøbt mange af kortene. Mod overpris kunne han så levere rationerede varer uden kort, altså en service-virksomhed over for brugsens glade kunder. Der er også slagtere, der sammen med deres svende har leveret kød uden om kørkort-ordningen. De købte grise, lam og andet godt op og kunne give deres kunder ekstra portioner, selvfølgelig mod en pæn lille overpris. Det kom kødhungrende byboer til gode. Ude på landet havde man sit på det tørre. Der var slagtninger og kødbytninger noget ganske alment. Ja, sådan var krigens Danmark også.

Når man sidder og skriver om dette, så dukker hele besættelsestidens stemninger og miljøer tydeligt op. Det hele set i et sceneri af mørklagte gader, hvor kun blåmalede elpærer lyste op, og hvor man hele tiden havde farten af brunkulsrøgen og generatorosen i næseborene.

Besættelsesårenes lugte var mange. Og det var ikke kun på gader og stræder. I hjemmene bredte sig en surlig duft fra halv våde tørv, for det var jo ikke altid, der var træ til rådighed til fyring i kakkelovnene. I komfurerne havde "kvas"en stor betydning som brændstof. De mange klippede grene var efterspurgt. Og rundt om på gårdene turneredes der med de såkaldte "kvashuggere". Som i de fleste tilfælde var det mest i byerne, der rantes. Her var der ikke kun svært at få tilstrækkelig med f.eks. kød, men også brændsel var en mangelvare. Her blev der opkøbt tørv i massevis, der henlå i skure og udbæng. Kvaliteten var ofte meget dårlig. Nogle blev rige på at være tørvegrossererere og levere sekundavarer. Mangen en gang overværede jeg i retten sager rejst mod tørvesvindlere. Et af resultaterne af det dårlige brændsel var løbesoden, der bredte sig ned ad skortstenene, også inde i stuerne. Det lugtede forfærdeligt. Og så sæben. Den var til at begynde med 80 pct.s, som det hed sig, og så blev den til 60 og 40 pct. Det endte vist med 20 pct. Men så kunne man også ligeså godt vaske sig med en klup ler. Men det var håndsæben. Der kunne næsten heller ikke skaffes midler til vask og rengøring. Resultatet af hele situationen blev, at det ofte ikke var morsomt at færdes, hvor mange stimlede sammen. En em af urenhed lå i luften i tog, rutebiler, venteværelser og biografer. Der var nogle, der forstod at holde en ren linje. Jeg beundrede de unge damer, der kunne klare dette, og som samtidig så chick og fikse ud i tøjet. Der var ikke den tøjgenstand fra mors og bedstemors dreagkister, gardiner og tæpper, der ikke kunne anvendes. Med fikse klip og net syning klarede pigerne det hele. Det fortalte jeg mange år senere min datter om, da hun evindeligt skulle have nyt tøj, skønt det gamle kun var brugt et par gange. Men hendes mor, der kom fra tekstileggen ved Herning, kunne klare meget af dette. Hun hørte jo til de årgange af unge damer, der med fantasi og snilde klarede sig gennem krigens tøjtrængsler.

Men der var også mange, der næsten gik til grunde i snavs og hullet tøj samt revnede gummistøvler. Blandt mine mange artikler fra de år ser jeg en 100 linjer lang sag, der har overskriften "Venteværelsets indhold og gadens tavse vandrer". Den handler netop dem, der gik helt til bunds. Vel i høj grad, fordi de manglede et ordentligt hjem at støtte sig til. Hjørring havde også en flok, vel omkring tyve mænd, der formålsløst drev rundt i gaderne og lignede vagabonder, skønt de slet ikke hørte til den kategori. Disse unge søgte bl.a. banegårdens ventesal for at komme bort fra den bidende vendsysselske blæst, men varme kunne de dog ikke hente på det sted. Som alt andet offentligt var salen naturligvis uopvarmet. Disse unge betegnes som lappede og forhutlede eksemplarer fra krigens sidste vinter. Og de sættes i modsætning til de mange frelste unge, der i fikse skidragter rykker ud til Hjørring Bjerger for at dyrke vintersport. For hvor mærkeligt det end kan lyde, så var der stof nok til skidragter og læder nok til skistøvler. Man skulle blot kunne betale. Rationeringsmyndighederne havde nok bevidst fremmet produktionen af disse varme sager, så folk i hvert fald havde noget at stå imod med i de skrækkeligt hårde vintre, der prægede krigsårene.

Den nævnte artikel har ikke fået for lidt, og den er i sin slutning ikke langt fra at komme i strid med den tyske censur. Efter skildringen af de håbløse fra banegården lyder det: -En ung mand og en ung pige drager netop forbi mig. Han er ret langhåret, og hun har en kæk rød-blå hue på hovedet. Unge, friske, sunde og glade. De er værdige repræsentanter for Danmarks ungdom af i dag. Og heldigvis er der mange sådanne par. Man glemmer nu ganske de uheldige elementer fra den snavsede ventesal. Ingen tvivl om, at den unge mand i historien var swingpjatte og dermed tysker-modstander. Og pigen var altså iført Royal Air Force-hue. Den slags lyrik kunne altid indføres i ens artikler. Den tyske censur opdagede det faktisk aldrig, i hvert fald ikke, når man skrev for et lille blad i den danske provins. I mine udklip kan jeg finde mange eksempler på dette. Også i mine krigs-artikler.

Fra januar 1944 er der en anmeldelse af en koncert med Kai Ewans swing-orkester. Den er altså fra mit første journalistelevar, og i dag kan jeg godt se, at swing-musik ikke var det, jeg havde mest forstand på. Jeg var da også den gang lige fyldt sytten år. Og kom lige ude fra det danske bondeland. Så naiviteten i anmeldelsen kan jeg godt i dag tilgive mig selv. Men ånden i artiklen er der intet i vejen med. Den er proamerikansk. Der henvises til den skønne swingmusik, og alle numre er omtalt med deres engelske navne. Utroligt dristigt. Det var det år, Tivoli blev spængt i luften på grund af, at swingpjatterne bragte besættelsesmagten i harnisk. Den artikel er ikke censureret. Den slutter således: - Det var en uforglemmelig aften. Mørke og lyshårede unge mellem hinanden i massevis, alle langhårede og internationalt klædt, eller i hvert fald amerikansk udseende gentlemen, der med deres bifald gav til kende, at det var den slags musik, man kunne goutere. Kai Ewans kom og sejrede. En lige næstestyver til tyskerne, både i koncert- og anmeldelsesmæssig henseende. Min redaktør har været ret dristig, når han lod det passere. Forøvrigt omtales en lille, eminent ny sangerinde, der med sine engelske sange besnærede alle. Hendes angelsaksiske sprog evner understreges. Forøvrigt hed den "lille ny sag" Aase Werrild. Hende kom vi senere hen til at høre meget om. Den aften var tilstrømningen til du Nord så stor, at salens rammer truede med at sprænges. Men alt, der havde med noget engelsk eller svensk at gøre den gang, blev stormet af patriotiske danskere. Ved Kino eller Biografen kunne der, oplyser jeg i en af mine artikler, godt være op til 400 mennesker, der gik forgæves, fordi alt var optaget. Det må dog indrømmes, at også de tyske film havde stort besøg. Således var "Den gyldne Stad" og UFA.s jubilæumsfilm "Münchhausen" med henholdsvis Christina Söderbaum og Ilse Werner samt "blonde Hans", Hans Albert, kasseslagere af rang i besættelsestidens Danmark.

Også kinoorganisten fra "Palladium", Peer Frost, gav koncert i Hjørring sammen med sit eliteorkester, og her blev der også spillet amerikansk for alle pengene, bl.a. swingnumret "In the Mood" og helt nye amerikanske numre, som orkestret havde lært pr. gehør ved at lytte til den amerikanske soldaterradio fra London, den, der senere blev til AFN i det besatte Tyskland. Et af de ny numre hed "Wham". Koncerten holdtes i Borgerforeningen, og anmelderens "allierede sind" er ikke til at tage fejl af i den forbindelse.

Lad os så tage et par ting fra den endnu farligere udenrigspolitiske og krigsmæssige side af min skribentvirksomhed i 1943 og 1944. Den 8. juli har jeg en artikel, der hedder "Sikorski in memoriam". Her drejer det sig om lederen af den polske eksilregering i London, der netop er blevet dræbt ved en flyveulykke ved Gibraltar, hvor også den engelske topskuespiller Leslie Howard mistede livet. Til sidst i nekrologen står bl.a.: - Og nu mødte han altså døden, uden at det blev undt ham at se sit polske fædreland frit og selvstændigt efter dette verdensopgør. Dristig tale, når man nu ved, at Hitler for bestandig havde sat sig på halvdelen af Polen. Den frihed, der her omtales, kan kun nås ved en allieret sejr. Godt, at nazisterne ikke faldt over den mindeartikel. Selv var jeg den gang ikke forudseende nok til at kunne forestille mig, at Polen ikke straks ved krigens slutning skulle være frit, men at der skulle gå næsten 50 år fra 1943, inden friheden kom, nemlig da Sovjetimperiet brød sammen. Men vi havde nu den gang en vis mistanke til russerne. En af mine gode venner i Hjørring, boghandler Orla Rossel, sagde mange gange til mig i krigens sidste år: -Jeg er bange for, at vi bliver gevaldigt skuffede over russerne. De vil aldrig opgive det, de måtte nå at besætte. Han var altså en forudseende mand.

Artiklen om Sikorski er forsynet med et i sp. billede af ham. Han er her iført Polens smukke officersuniform fra før krigen, da han opbyggede den polske hær efter frigørelsen fra Østrig, Rusland og Tyskland. Han holdt sig til den uniform til sin død. Battledress bar han aldrig.

Det var altså i juli 1943, at jeg skrev nekrologen over Sikorski. I dette mit første år ved et blad var jeg en yderst flittig skribent, ikke mindst i sommeren 1943, da jeg endnu ikke var blevet elev på bladet, men var ansat på ekspeditionen. Efter den 1. september kommer den mere bladmæssige hverdag ind i billedet. Jeg kan dog af mine udklip se, at jeg også inden tiltrædelsen som elev har løst mange almindelige journalistiske opgaver. Jeg har skrevet meget fra sognene Mygdal, Bjergby og Astrup, bl.a. om konstitueringerne efter sognerådsvalgene i forsommeren 1943. Jeg har også lavet rundspørger om høstudsigter, og herunder blev mange fra mere fjerntligge sogne, bla. ved Løkken, Sæby og Frederikshavn, udspurgt. Allerede i sommeren 1943 begyndte jeg med mine biograf-anmeldelser, og bladet brugte mig også den sommer som "udsendt medarbejder". Bl.a. dækkede jeg i juni det år Kvindernes Fredsligas distriktsmøde i Rakkeby, et møde, der omfattede hele Vendsyssel og Ålborg. Det var en betroet opgave, jeg her fik, for fredsligaens udfoldelser var noget af "hjerteblodet" for den radikale bevægelse omkring Venstrebladet. På samme måde som husmændenes møder og det, der skete i den grundtvigske bevægelse og højskoleforeningen. Det var jo noget af et skridt frem til dette fredsmøde med det knækkede gevær fra den artikel, jeg havde i bladet allerede den 14. maj 1943 omkring afslutningen af den tre år lange kamp om Nordafrika, der netop i maj dette år var endt med de allieredes sejr i Tunis. Det var igtøvrigt min første krigsmæssige artikel i bladet. Og den giver en oversigt over sejre og nederlag i de tre nævnte krigsår, der startede med Wavels vellykkede offensiv i 1940-41, hvorefter det tyske militærgeni Rommel dukkede op på arenaen. Uden ham var italienerne uden tvivl blevet gennet helt ud af Afrika allerede i foråret 1941. Men mærkeligt er det, at denne ret lange artikel har fået lov til at passere, for fra ende til anden er den gennemsyret af en inderlig glæde over kampens udgang. Og Montgomerys sejr får bl.a. følgende ord med på vejen: - Den engelske offensiv blev indledt den 23. oktober 1942, og Montgomery har ved sin imponerende fremmarch de 1000 af kilometer gennem ørkensandet indskrevet sit eget og Ottende Armes navn uforglemmeligt i verdenshistorien. Citat slut. Det kunne faktisk ikke være skrevet friere og bedre efter den 5. maj. Men artiklen stod altså i Venstrebladet nævnte majdag i 1943, da spændingen mellem dansk og tysk galloperede imod det dramatiske højdepunkt den 29. august samme år. Redaktør Vestergaard har ved at tage sådanne indlæg løbet en stor risiko. En artikel som den var simpelthen den gang nok til at afføde en redaktør-suspensation. Se blot på, hvad der var sket med redaktør Gunnar Helweg-Larsen allerede i 1941. Og mange andre eksempler på lignende kunne her trækkes frem. Det drejede sig alle om pressefolk, der af tyskerne havde fået forbud mod at beskæftige sig med journalistisk virksomhed.

Min artikel om Montgomerys sejr i Afrika var kun et af omkring femten udenrigspolitiske og militære indlæg i den varme sommer 1943. Og der er faktisk censur-sprængstof i dem alle sammen, den 28. maj om Tyrkiet og Syrien, den 22. juni om toårs-dagen for angrebet på Sovjetunionen, den 25. juni en sag om Kreta, den 3. juli om invasionsfeberen i Middelhavs-området, altså om optakten til landgangen på Sicilien den 10. juli. Den 9. juli en artikel om krigen i Østen, hvor Japans stilling i følge skribenten "Ikke er alt for gunstig". Så følger i rask stil en række militært prægede sager om kampene på Sicilien, og enkeltheder om stillingen ved bl.a. Catania er så præcise, at de umuligt kan være hentet fra telegrammer fra danske bureauer. Her må simpelthen også være anvendt informationer leveret over BBC.s danske udsendelser. Eller over svensk radio. Den 12. juli er der en sag omkring Churchills og Roosevelts sjette møde under krigen. Forfatteren glæder sig her over Italiens vaklende krigsvilje. I den sommer bliver Benito Mussolini fældet i det fascistiske storråd, og i september kapitulerer landet. Kort efter erklærer Italien krig mod Tyskland. Venstrebladet har så absolut haft fingeren på pulsen hin 12. juli. Sært, at det gik?

Ja, men det gik altså. Der var ingen af bladene i Hjørring, der i censur-tiden blev ramt af tyske forbud og restriktioner ud over de generelle, der gjaldt for det ganske land. Der var dog himmelvid forskel på det, der kunne skrives i Vestjylland og Vendsyssel, og så det, man kunne tillade sig på blade i København og i Sønderjylland. Det sidste sted var det tyske mindretal i høj grad med til at belure den danske presse. De afslappede forhold, vi i dag ser i grænselandet, var ukendte i de dage. Den gang var der virkelig spænding mellem dansk og tysk. Unge af i dag vil slet ikke kunne forstå dette. Jeg fik levende indtryk deraf ved et ophold i Sønderjylland i 1944. Og senere, da jeg kom til Jydske Tidende, fik jeg af kolleger og bekendte, der havde været med dernede i hele besættelsestiden, udførlige skildringer af alt det, der var hændt i landsdelen den gang. Og endnu i 50'erne skulle der ikke meget til, før harme og had kom op til overfladen, bla. under diskussionen om den vesttyske genbevæbning i 1952-54. Som taler for KU gik jeg ind for denne sag, og det gjorde faktisk alle i min forening i Kolding. Men "sønderjyderne" på bladet forstod det ikke. Dog havde de et specielt og modsætningsfyldt forhold til alt dette, idet deres følelser sagde nej og deres forstand ja. Det har vi jo senere under alle unions-afstemninger tydeligt kunnet iagttage. Der blev skrevet og sagt en masse dernede, men når tallene blev gjort op, så var der altid et meget solidt Europa-flertal i Sønderjylland, selv det år, da det øvrige Danmark væltede unions-traktaten om den fælles mønt. Sønderjyderne har fra udlændighedstiden arvet en vid europæisk horisont. I afgørende situationer fornægter den sig ikke. Så lader man fornuften råde, mens man i det østlige Danmark indkapsler sig i den værste del af lilleput-arven fra 1864. Den med "puslingelandet, der hygger sig i smug, mens hele verden brænder om din vugge". Og så får den ikke for lidt derovre i København, mens de grønne Tuborg-øl bliver "knappet op" i stribevis. Så har de det så forbandet godt med sig selv og tror, at et isoleret Danmark er verdens navle. Det frygtkompleks, der bærer dette fremad, kom sønderjyderne af med, da de kæmpede ved Verdun, Somme og Brest Litowsk.

Men under besættelsen gjaldt det altså dansk og tysk fra Kruså til Grenen. Det var den store sag i mine unge journalistår. Det er vel også trådt tydeligt frem i det, jeg hidtil har haft at berette. Men på de mange møder, jeg gik til, blev det sagt meget tydeligere. Bl.a. på Christmas Møllers dagligstue-sammenkomster op til hans afrejse til London i 1942. Det, der blev sagt på møderne, forstod skribenten, selv om han var ung, på bedste måde at censurere. Taleren skulle jo ikke bringes i fedtefadet. Kun åbenhjertede Wilhelm la Cour kunne slet ikke undgå det. Modigt trådte han frem i skrift og tale. På samme måde som Kaj Munk. Rent lokalt var Halvorsminde Ungdomsskole i Bagterp vel stedet, hvor de frejdigste og skarpeste nationale toner lød. Jeg referede næsten alle sammenkomster derude. Og her måtte jeg i høj grad træde til som censor. Havde jeg refereret alt det, forstander Frode Nielsen og andre talere sagde, så var skolen omgående blevet lukket og et par lærere eller tre arresteret. Sådan blev der allerede talt på skolen, da jeg var elev i 1941-42, og her blev jeg faktisk på stærkeste måde styrket i den overbevisning, der bar mig fremad i mine skriverier. Og senere i mine taler i KU i Hjørring. Trods alt må det indrømmes, at Christmas Møller var den største inspirator for mig. Men ånden fra Halvorsminde levede stærkt i mit sind. Gennem Frode Nielsen kom jeg ind i Dansk Nordisk Ungdomsforbund, afløseren for Det unge Grænseværn, hvis leder, lærer P. Marcussen, var en fængslende foregangsskikkelse for alle os, der gik med det lille runde femkors-emblem i knaphullet, hvor det lyste op ved siden af kongemærket, og - for mit eget vedkommende - KU.s stolte løvenål. Det nationale fik ikke for lidt den gang. Og så var der jo også Det frie Nord, der lededes af generalløjtnant E. With. Ham fortalte min mor mig meget om. Hun havde truffet ham hos folketingsmand Sørensen Vanggaard, både på Vanggaard og Vandstedlund. Han var den gang kun kaptajn. Min mor tjente i flere år hos Sørensens. Det prægede hende for livet.

Folketingsmand, statsrevisor J. Sørensen Vanggaard, der i en menneskealder repræsenterede Hjørringegnen i Folketinget, valgt af Det moderate Venstre endnu før venstre-gruppernes sammenslutning i århundredets begyndelse, blev med ret kaldt Den sidste Stordansker. Han holdt på alt det historiske danske fra Nordkap til Ejderen og fra Skåne til De vestindiske Øer. Og mange med lignende synspunkter færdedes bl.a. på Vandstedlund i Bagterp, der blev familien Vanggaards hjem efter salget af proprietærgården Vanggaard. Min mor tjente som nævnt begge steder, og hun bragte en ballast af nationale og specielt sønderjyske følelser med ind i mit hjem. Dybbøl blev altid nævnt med andægtighed i Skovsmose. Og noget af dette tog jeg i arv. Mine følelser i så henseende blev stærkt styrkede på Halvorsminde og på Hjørring Amtstidende, hvor Vanggaard iøvrigt havde en næsten stærkere position end på Vendsyssel Tidende hos E. Glerup. De havde ikke på amtstidende glemt, at Vanggaards medlemsskab af Folketinget bl.a. blev sikret gennem konservative stemmer fra Hjørring. Der var mange, bl.a. i mit hjem, der anså Vanggaard for at være mere konservativ end venstremænd. Det var sikkert rigtigt. Forsvarets styrkelse hørte med til synspunkterne. Jeg kan bl.a. huske, at min mor var meget betænkelig, da jeg blev sendt til Rakkeby for at referere et møde i kvindernes fredsliga. Og det skønt hendes søster, Olga, var førende i den bevægelse sammen med vor lokale lærerfrue, Anna Møll.

Så af alt dette kan forstås, at jeg allerede fra 1942 valgte at slutte mig til Konservativ Ungdom. Og det medlemskab havde jeg altså ikke besvær med på Venstrebladet. De var jo liberalister, selv om de var radikale. Men der var ingen tvivl om, at de ultranationale toner på Halvorsminde ikke passede dem helt. Men mine referater fra ungdomsskolen blev optaget i bladet uden stryging af en sætning. Pressefriheden blev holdt i højsædet på det blad. Det tænker jeg ofte tilbage på i dag. Jeg havde den lykke at vokse op i den danske presse den gang, da de fire gamle partier havde hver sit talerør i næsten alle danske byer. Det gav en debat og en pressemæssig mangfoldighed, der var guld værd. Så kan det godt være, at politiske møder blev refereret på den måde, at ens egen kandidat fik 100 linjers omtale, mens der kun blev plads til 25 linjer til alle de andre talere. Det var ganske ligegyldigt, for partigængerne havde jo alle et talerør. Debatten den gang var meget bredere. I vor TV-tid er sekund-replikker det afgørende. Der bringes aldrig mere et ordentligt referat fra bl.a. Folketinget. Eller fra kommunalbestyrelserne og amtsrådene. Ingen gider læse det, siger man. Det er måske i dag rigtigt, nemlig i en tid, da massemedier og kulørte boulevardblade behersker døgnets overskrifter. Men sundt for demokratiet er det ikke. Man kan næsten frygte, at en populist i fremtiden vil være i stand til at erobre et flertal, fordi vælgerne er vænnet fra at tænke politisk, men falder for fraser, der netop gør sig i dagens strid. Tilbage er der så partiernes elitekredse, men de er næsten endnu farligere, fordi mange af dem ikke magter at se ud over Christiansborgs mure. Jeg husker fra min tid i presselogen, hvor glade de var, når de samledes omkring deres øller i Folketingets kantiner og udvekslede sikre replikker, der ikke rokkede en tødel ved synspunkterne. Det kunne blæse godt udenfor "Borgen", men næsten ingen vind trængte ind gennem de tykke mure. Det var i 70'erne. Jeg er bange for, at det ikke er bedre i dag. Men den gang i 40'erne var det morsomt at komme ud til de mange vælgermøder i kredsene, ofte 15-20 møder i hver kreds op til et valg. Og der var så mange tilhørere, at der næsten ikke kunne blive plads til alle. Her tænker jeg selvfølgelig på tiden fra 1945 og fremefter til omkring 1965, da TV langsomt nedbrød den politiske mødekultur i Danmark. I min tid på Venstrebladet, altså under besættelsen, havde vi andet at tænke på. Jeg mødte altså, som det jo fremgår af foranstående, op med skråsikre nationale og politiske synspunkter. Og de fik et ordentligt spark fremad, da jeg i invasionsommeren 1944 drog til Sønderjylland på cykeltur til "de hellige steder" og med ophold på de mest chauvinistiske højborge i landsdelen.

Redaktør Vestergaard gav mig i slutningen af juli 1944 sommerferie i fjorten dage, og den benyttede jeg til det, vi kaldte "en pilgrimsfærd til Sønderjylland". Den var arrangeret af Halvorsmindes tifter, Andreas Nielsen, og i turen deltog overbibliotekarens søn, Elmer Nielsen, der lige var blevet student, en national-begejstret lærer fra Nørlev skole ved Sønderlev og min ringhed. Andreas Nielsen førte os, ridende på sin berømte damecykel, rundt i det meste af Sønderjylland, efter at vi var stået af toget i Tinglev. Vore cykler, rustne og på lappede dæk, holdt til hele turen. Andreas Niensens cykel kunne næsten selv finde vej. På utallige historiske og nationale ekskursioner havde den båret ham til fjern og nær. Vort første ophold var ved Bredevad, hvor vi et par minutter stod ret ved en mindesten for danske soldater, der var faldet den 9. april. Vi overnattede på koler og i præstegårde hos Andreas Niensens åndelige venner. Vi var på Rens Efterskole, hvor forstanderens norske frue, der i hemmelighed hjalp nedskudte allierede flyvere til flugt til Sverige, gjorde stort indtryk på os. Sønderjylland lå i "ildlinjen". Allierede flyvere i massevis passerede næsten hver dag landsdelens luftrum på vej til bombemål i Tyskland. Der var oplevelser hele tiden. I Højer præstegård overnattede vi hos pastor H. P. Nielsen, en kendt national skikkelse i de dage, og de søde præstedøtre serverede om aftenen nyplukkede jordbær for os. En virkelig viking mødte vi på Abild Ungdomshjem. Det var forstander Folke Trier Hansen, der var nær tilknyttet Aage Møller, tifteren af Rønshoved Højskole, hvorfra kampen mod højskole-romanisterne, eller Vallekilde-folkene, som de også kaldtes, udgik. Det var vel faktisk Rønshoved-mytologerne imod rationalisterne. Splittelsen i højskolen stod ikke alene. Også hos grundtvigianerne som helhed var der splittelse, og vendelboen Anders Nørgaards tanker rivedes de steder, hvor jeg opholdt mig den sommer. I Vendsyssel endte jeg også til den splittelse, nemlig mellem national-højborgens alvorsminde og "den passivistiske Stidsholt Efterskole". Den mest inspirerende talsmand for oprøret mod rationalisterne var uden tvivl Folke Trier Hansen. Og vi nød vort logi-ophold i Abild, hvor han for alvor rullede sig ud. Hos ham fik modstanderne ikke et ben til jorden. De blev ikke hørt. Noget andet oppe i Askov, hvor Th. Arnfred også lod sine modstandere komme til orde. Det kunne Aage Møller og Folke Trier ikke fordrage, skønt de tre faktisk i lang tid havde samarbejdet. Folke Trier var ivrig Dansk Samling-mand, og det var den aften i Abild, da vi hørte på ham, at kravet om "Danmark til Ejderen" som et konkret politik blev lanceret for os fire vendelboer. Det var i de dage til topdebat i de sønderjyske kredse, jeg da kom i kontakt med, vel toget, der ikke hidtil var gået op for os fjerntboende vendelboer. Jeg havde ikke engang hørt Frode Nielsen for alvor omtale denne sag. Men på vor sønderjyske tur blev Ejder-kravet en slående realitet, og tanken bredte sig som bekendt til det ganske land og førte til den bevægede debat i de første efterkrigsår. Jeg mødte altså Ejder-tanken på sit udspring den aften i Abild. Og en efterårsnat i 1947 sad jeg på Folketingets tilhørerpladsen og så, at regeringen Knud Kristensen blev kaldt på denne sag. Det var den aften, da Christmas Møller stemte mod ham og dermed sagde farvel til de konservative. I 1944 var Folke Trier ikke i tvivl. Og det blev han vel faktisk aldrig. Han ville have Danmark til Ejderen. Og der var mange, der støttede ham. Det opdagede jeg, da vi afsluttede vor cykeltur på Rønshoved Højskole, hvor vi i en lille uges tid deltog i et grænsekursus. Det refererede jeg til de sønderjyske blade, og ved den lejlighed kom jeg for første gang til at skrive i Jydske Tidende. En ivrig tilhænger var lærer Martha Uldall, hustru fra Hoptrup. Hun gik under navnet "Revolver-Martha", kaldtes også "Hoptrups Jeanne d'Arc" og havde en revolver i sin taske. Den 5. maj sprang hun ud som en af lederne i den sønderjyske befrielsesfront. Denne vil jeg aldrig glemme. Alt det med Ejder-sagen kom senere til at optage mig meget. Jeg skrev om det i Hjørring Amtstidende. Og som KU-formand i Hjørring måtte jeg senere tage aktiv stilling i sagen. I 44 på Rønshoved sattes dette i scene.

Dog den gang under besættelsestidens grænsestævne på Rønshoved Højskole kunne vel kun få forudse den dramatik og sprængkraft, der var indbygget i Ejder-kravet. Det hele kom jo først rigtigt op til overfladen i den danske debat et års tid senere, da befrielsen var en kendsgerning. "Grænsen ligger fast", sagde hjemvendte Christmas Møller. Mange andre var af en anden opfattelse, bl.a. Knud Kristensen, der dannede en ren venstre-regering i efteråret 1945. Mange konservative var pr. tradition faktisk Ejder-tilhængere. Sagen splittede partiet. Det gik tilbage ved valgene i 1945 og 1947, endda dramatisk, kom ned på 16 mandater i 1947. Splittelsen ramte også KU. Poul Møller og Erik Ninn-Hansen støttede Christmas Møller, mens Københavns KU.s formand, Erik Haunstrup Clemmensen, var Ejder-mand. Han blev jo også senere formand for grænseforeningen. Som lokal-formand i Hjørring var jeg i et dilemma. Jeg valgte dog at følge Poul Møller, vor landsformand. Der var 80 til 90 pct. tyskere i Sydslesvig, og jeg tror heller ikke, at Ole Bjørn Kraft ønskede en grænse-flytning. Det var i hvert fald godt, at den ikke fandt sted. Få år efter var Vesttyskland medlem af NATO, og det var Ole Bjørn Kraft, der som udenrigsminister netop da var med i arbejdet for at styrke Vesten i en situation, hvor den kolde krig truede med at blive varm. Vi kunne aldrig have fået et godt samarbejde med tyskerne, hvis vi var "flyttet sydpå" i 1945-46, da der var en vis mulighed for at realisere planen, idet englænderne gerne så Kielerkanalen internationaliseret. Det ønske holdt kun i få år. Så bragte den kolde krig og Tysklands styrke hurtigt det hele ind i realiteternes verden. Hvor så Christmas Møller rigtigt, da han som udenrigsminister i befrielses-regeringen så hårdt gik imod en grænse-flytning. Venstres Knud Kristensen så anderledes på det. Det førte direkte til hans fald i efteråret 1947. Erik Eriksen, der dannede VK-regeringen i 1950, har aldrig været tilhænger af en grænse-flytning, men han måtte på grund af Knud Kristensens formidable position i Venstre lige efter krigen gå stille med dørene.

Men i de varme sommerdage på Rønshoved Højskole i 1944 var begejstringen for Ejder-tanker stor. Også hos gamle Andreas Nielsen. Og vel med ham det ganske Halvorsminde og de stærke mænd i grænseforeninger og tilsluttede organisationer. Fra Rønshoved havde vi bl.a. cykel-udflugt til Dybbøl-skanserne, og netop den middag, da vi gik rundt på Dybbøl Banke, så jeg den kapacitet, der lå bag de allieredes luftkrig mod Tyskland. Højt oppe i den blå himmel passerede hen over os flere hundrede amerikanske bombemaskiner af typen B-17. Solen lyste i deres sølvglinsende metal. De havde kurs mod de tyske byer ved Østersøen. Og vævre jagere af typerne Mustang og Thunderbolt eskorterede dem. At man netop skulle se det fra en platform midt i de sprængte rester af Dybbøls berømte Skanse IV bør vel nævnes i forbifarten. Og på vor vej til Dybbøl kørte vi gennem Graasten, hvor vi så de forbrændte rester af oberst Paludan-Müllers hus. Som chef for grænsegendarmet var han faldet her nogle uger i forvejen, da han kæmpede imod en Gestapo-overmagt, der ville arrestere ham. Og nede på højskolen i Rønshoved mødte vi kursusfolk en høj og ranglet dreng, der løb rundt sammen med nogle mindre søskende. Han hed Bertel Haarder, søn af skolens flinke forstander. Denne Bertel kom vi jo senere til at høre en hel masse til. Og overbibliotekarens søn, Helmer Nielsen, som jeg gjorde turen sammen med, sagde jeg farvel til ved hjemkomsten til banegården i Hjørring. Han måtte få måneder senere igen tage turen til Sønderjylland, men den gang som tysk fange. Han sad i Frøslevlejren lige til befrielsen. Jeg så ham igen den 5. maj om aftenen, da han sammen med andre befriede fanger steg ud på Hjørring Banegård. Da lyste majløvet skønt fra træerne foran stationsbygningen.

I mine grænse-uger i Sønderjylland begyndte der pludselig at indløbe sensationelle efterretninger fra invasionsfronten. De allierede var brudt igennem i Normandiet, og deres pansertropper fejede hen over Frankrigs høstmodne marker. Invasionen, der var startet den 6. juni, blev sommerens træffer.